

KARÁCSONY Péter
habilitált egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Budapest

associate professor
Eötvös Loránd University
Budapest, Hungary
email: karacsony.peter@ppk.elte.hu

A RENDSZERVÁLTÁS GAZDASÁGI HATÁSAINAK ELEMZÉSE

ANALYSIS OF THE ECONOMIC EFFECTS OF THE REGIME CHANGE

ABSTRACT

The main aim of our study was to present the economic impact of the change of regime through the example of Hungary and the initial difficulties of the country after the change of regime. In the first chapter, we introduce system change as a concept with contrasting the two major economic systems: socialism with the capitalist system. We examine the causes of the change of regime, then describe what reform programs governments have developed and the results of the transition. The next part of our study is about the purpose of the research, in which the methodology of the research is described in detail. In the practical part of the research, we analyze the main economic processes using secondary data, using data from the Central Statistical Office, UNCTADSTAT and the Annual Report of the National Bank of Hungary. The final chapter of the study presents the main conclusions of our research.

Kulcsszavak: rendszerváltás, Magyarország, munkanélküliségi ráta, infláció, FDI, GDP

Key notes: change of regime, Hungary, unemployment rate, inflation, FDI, GDP

1. Bevezetés

A rendszerváltás fogalmának meghatározásához először is körbe kell határolni, hogy mit takar maga a szocialista és a kapitalista rendszer. A szocialista rendszer három alapkőre épül:

- 1). A tulajdonviszonyok terén meghatározó szerepet tölt be a köztulajdon. A magántulajdon vagy egyáltalán nem létezik, vagy csak másodlagos a szerepe.
- 2). Központilag irányított a szociális ellátás és a gazdasági szféra is, tehát tervgazdaság működteti a rendszert. A piaci koordinációnak csak kiegészítő szerep jut.
- 3). A vezetés egy párt rendszerű, további pártok működése törvényileg tiltva van. Amennyiben a felsorolt feltételek mindegyike teljesül akkor beszélhetünk szocialista államról.¹

A kapitalista rendszer feltételei értelmezhetők akár úgy is, mint a szocialista rendszer feltételeinek ellentétei:

- 1). A tulajdonviszonyok tekintetében a magántulajdonnak van domináns szerepe, és a köztulajdonnak jut a másodlagos szerep.
- 2). A szociális ellátás és a gazdaság irányítása terén a piaci koordináció a döntő.
- 3). A politikai hatalmon lévő pártok közül (több párt rendszer van érvényben) egyik sem áll szemben a piac által irányított gazdasággal.²

A rendszerváltás során a szocialista rendszer alapelvei átalakulnak, megreformálódnak és a helyükre a kapitalista rendszere jellemző elvek lépnek.³

A tanulmányunk fő célkitűzése a rendszerváltás hatásainak elemzése Magyarország példáján keresztül. A kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy milyen gazdasági hatásai voltak a rendszerváltásnak Magyarország esetében.

2. A rendszerváltás rövid bemutatás

A 20. század egy változásokkal teli század volt különösképpen a közép-kelet-európai térség országaira nézve. Ezen országok történelmi eseményei közül is kiemelkedő jelentőségű volt az 1989-es években kezdődő rendszerváltása. 1989 év nem csak gazdasági megújulást hozott magával, hanem egyben társadalmi szerkezetet módosító lépések is megindultak.⁴

Magának a rendszerváltás kialakulásának voltak egyaránt külső és belső kiváltó tényezői. A legfontosabb külső tényezőként kell megemlíteni a Szovjetunió gyengülését. Sokan úgy vélik, hogy e tényező nélkül biztosan nem ment volna végbe a rendszerváltás. A több évtizedekig tartó gazdasági háború vívása a két nagyhatalom között, végül odáig fajult, hogy Szovjetunió felemésztette az erőforrásait és alul maradt a versenyben, melynek, vég kifejelete az lett, hogy a Szovjetunió elemeire esett szét.⁵

A belső rendszerváltó tényezőket két nagy csoportra lehet tovább osztani: politikaira és gazdaságira. A politikai tényezőként említendő meg, hogy a szocialista országokban a hatalom birtokosai látva a Szovjetunió gyengülését elindultak a modernizáció útján, felkészítve önmagukat az esetleges változásokra, mellyel saját örökségüket akarták továbbvinni.⁶ A gazdasági jellegű okok közé tartozik a gazdaság növekedési ütemének lassulása, a külföldi eladósodás egyre nagyobb mértékű növekedése, a hiánygazdaság következtében fellépő társadalmi elégedetlenség is.⁷

Magyarországon a rendszerváltás⁸ során két fontos célt tűztek ki. Az első cél volt az állami tulajdonban lévő vállalatok a magán kezébe történő visszajuttatása, más szóval széleskörű privatizáció végrehajtása az egész gazdaságban. A másik cél pedig a gazdaság működőképességének fenntartása és növelése volt. A célok megvalósítása során tisztában voltak azzal, hogy a nagyléptékű privatizáció⁹ rohamosan növekvő munkanélküliséggel fog párosulni, ugyanis a privatizációval az „életképtelen” állami nagyvállalatokat leépítették vagy felszámoltak, így a felesleges munkaerőtől meg kellett válni.¹⁰

A fő célokkal együtt további alcélok is megfogalmazódtak ezen időszakban. Ezek az alcélok elsősorban a makrogazdaság megerősítésére és a piaci intézményrendszer létrehozására irányultak. A rendszerváltás előtt két nagy kérdésben döntött a hatalom. Először, hogy a gazdasági visszaesés tudatában is visszavonhatatlan változást hajtanak végre és elhagyják az addigi szocialista gazdaságot. Másodszor, pedig, hogy egyidejűleg fogják fejleszteni a makrogazdaságot és a piaci intézményeket. Míg nemzetközi viszonylatban, a visegrádi államokban a sokkterápia volt alkalmazva a rendszerváltásnál, addig Magyarországon fokozott változások mentek végbe. Ennek hátterét az adta, hogy már a 89-es forradalom előtt is számos liberalizációs reform végbe ment Magyarországon.¹¹ Melyek közül példaértékű reformoknak lehet tekinteni az 1968-as új gazdasági szerkezet kísérletét, a 1972-es jogszabály reformot, amely lehetővé tette a külföldi befektetéseket. További ide sorolandó reformnak lehet tekinteni a Világbankkal kialakított szövetiséget, a kétszintű bankrendszer kialakítását, és az 1988-as adó reformokat

is. Magyarországon a rendszerváltást az is segítette, hogy az 1990-es évek elején sok magyar szakember tért haza a nyugati emigrációból, akik hasznos tanácsokkal látták el az akkori döntéshozókat, lévén, hogy testközelből ismerték a fejlett piacgazdasági környezeteket.¹²

Utólag elmondható, hogy Magyarországon kisebb nagyobb krízis helyzetek alakultak ki a rendszerváltozás kezdeti szakaszában. A magyar állampolgárok sok esetben nagyon kritikusan álltak a rendszerváltó kormány intézkedéseivel szemben. A lakosság úgy érezte nem kapnak valóságghű információkat a helyzet súlyosságáról, illetve a kormány sem tartja be az ígéreteit. A legnagyobb problémát a termelés és a munkanélküliség jelentette. A termelés visszaesése elkerülhetetlen tényező volt a piacváltás miatt. A volt szocialista államokban robbanásszerű ütemben kezdett növekedni az állástalanok száma. A munkanélküliség ezekben az államokban nem létezett több évtizedig, ha létezett is az nem volt vezetve, mivel nem volt elfogadott, és az emberek tudatából is kitörölték a fogalmat.¹³

A munkanélküliség egyik kiváltó okának lehetett tekinteni a külföldi tőke beáramlását.¹⁴ Külföldi tulajdonú vállalatok a korszerű technika révén a felesleges munkaerőt elbocsájtották, illetve kiszorította a piacról az állami vállalatokat, amelyek akkoriban a legnagyobb munkaadók voltak.¹⁵ További negatívumként emelendő ki a magas inflációs ráta is. Az infláció kialakulásában jelentős tényező között szerepeltek rendszerváltozás során kialakuló termelési és ellátási rendszerek problémái, a külföldi piacokkal való kapcsolat átalakulása, a beruházásokban végbe menő dereguláció, az árváltozások, a bankrendszer és az adózási rendszer modernizálása, valamint az állami költségvetés kisegítése is.¹⁶

A rendszerváltás hatásai tárgyalása során pozitív dolgokról is említést lehet tenni, melyek közül talán sikereknek lehetett tekinteni a társadalom gondolkodásának átalakulását, mivel rövid időn belül tömegszerűen növekedett a magánvállalkozók száma; a fogyasztói szerkezet átalakulása, a háztartások megtakarításának hajlandósága, amely később az infláció visszafogásánál jelentős szerepet játszott.¹⁷

3. A kutatás célja

A kutatásunk céljaul tűztük ki a Magyarországon végbement rendszerváltás elemzését, mely során fel kívántuk mérni, annak hatásait a főbb makrogazdasági mutatókra: a munkanélküliségre, az inflációra, a bruttó hazai termékre, illetve a közvetlen külföldi működő tőkebefektetésekre. A vizsgálatainkat az 1990-es évtől kezdődően az Európai Unióhoz való

2004-es évi csatlakozásig végeztük. Kutatásunk azért irányult a fent említett makrogazdasági mutatókra, mivel azok a szocialista rendszer alatt nem létező fogalomként voltak jelen. Továbbá mind a négy mutató esetében a rendszerválásnak kiemelkedő szerepe volt, a munkanélküliség az 1990-es években jelenik meg először a gazdaságban, mint a rendszerváltás egyik legfájóbb pontja, az infláció is, mint ahogy a szakirodalmasítás során kitértünk rá, egy negatív hatás, ezzel szemben a vasfüggöny leomlása után megjelennek a külföldi befektetők, a Bruttó hazai termék (GDP), mint makrogazdasági mutató is ez idő tájt értékelődik fel. 1989 után gazdasági értelemben megnyíltak a határok, így szabadon áramolhatott a tőke, mint befektetés az országok között és ezt a fejlett nyugati államok ki is használták, elsősorban azzal a nem titkolt céllal, hogy újabb piacokat hódítsanak meg. A visegrádi államokra nézve a tömeges tőkebeáramlásnak szerepe abban rejlett, hogy pótolta a tőke és technológiai hiányosságokat, valamint a külföldi tőkebeáramlás segítségével létrejöhett az elképzelt üzleti környezet.¹⁸

Végül pár gondolatot fűzzünk a bruttó hazai termékhez is, mivel fontos nemzetgazdasági mutató, amely lényeges információkat tartalmaz. A 1990-es évek GDP-je magában hordozta a rendszerváltozás gazdasági szerkezetének átalakulása során végbe ment folyamatok elemeit is, így például a háztartások fogyasztását, a beruházásokat, a készleteket, az állami kiadásokat, a kivitelt és behozatalt is.¹⁹

4. A kutatás módszertana és módszere

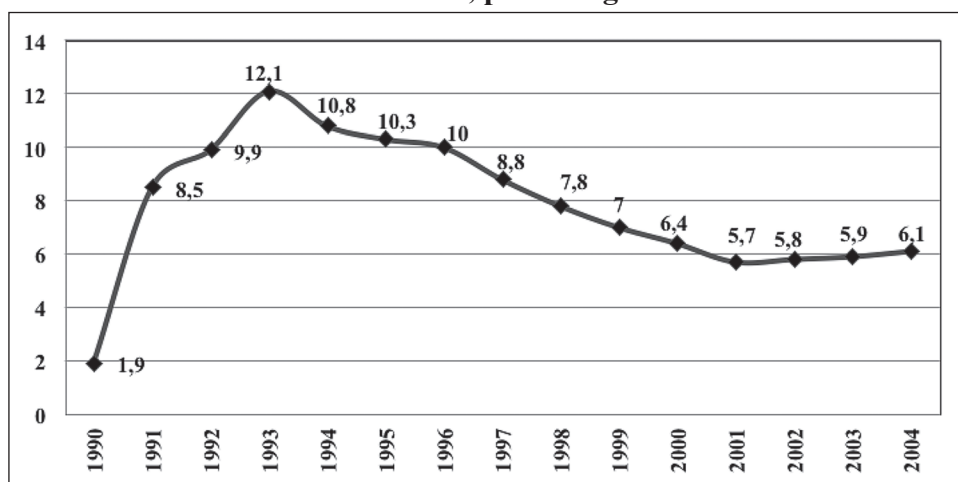
A saját vizsgálatok során tartalomelemzést végeztünk, mely során statisztikai adatbázisok (KSH, UNCTADSTAT, Magyar Nemzeti Bank) fent már említett makroökonómiai adatainak elemzését és összehasonlítását végeztük el Magyarországra nézve. Azért esett a választásunk tartalomelemzésre, mint módszertanra, mivel a tanulmányunk gazdaságtörténelmi jellegű. A mintavételi eljárások közül, pedig az önkényes mintavételi technikát választottuk, mivel meghatározott időtáv adatait (1990-2004) kutattuk. Itt szeretnénk megemlíteni, hogy kutatásunk során bizonyos korlátokba ütköztünk. Az 1990-es évek elején még nem vezették teljes pontossággal az egyes volt szocialista államok az adatokat, így felmerültek olyan problémák, hogy nem állt rendelkezésünkre minden mutatóra adat, így kénytelenek voltunk főleg, az első néhány évre vonatkozó adatok elemzéséhez további szakirodalmakat is bevonni.

5. Kutatás eredményeinek ismertetése

A következő fejezetben ismertetjük a saját kutatásaink főbb eredményeit. Elsőként a munkanélküliség alakulását mutatjuk be, 1990-től 2004-es évig terjedő időszakra vonatkozóan (1. ábra).

1. Ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása Magyarországon 1990-től 2004-ig, százalékban

1. Figure: Trends of the unemployment rate in Hungary between 1990 and 2004, percentage



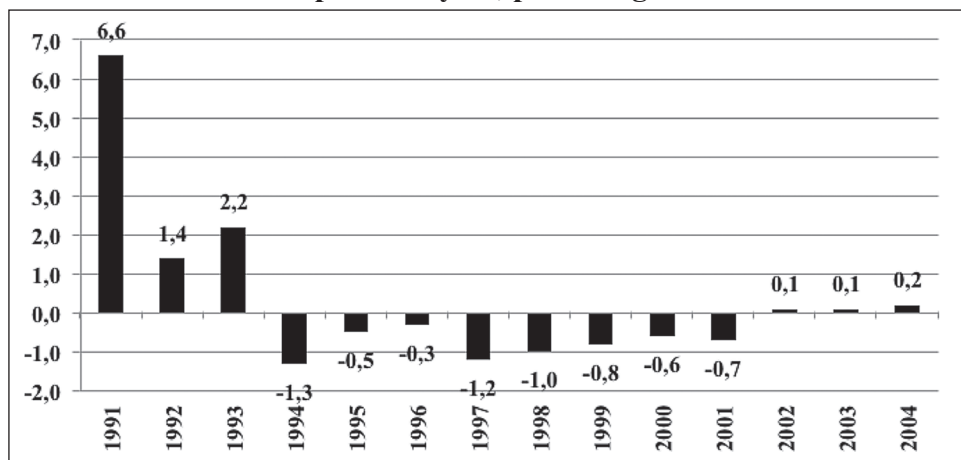
Forrás: Saját szerkesztés a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján, 2018

Magyarország esetében - hasonlóan a többi volt szocialista országhoz – a rendszerváltozás magával hozott egy az idáig szinte ismeretlen fogalmat, a munkanélküliséget. Az 1. ábra adatai szerint a munkanélküliségi ráta Magyarország tekintetében, 1993-ban érte el a csúcst 12,1%-al. Az állami beavatkozásoknak, valamint a külföldi működő tőke beáramlásának köszönhetően e kedvezőtlen mutatón, 1993-as évtől kezdve sikerült valamelyest javítani, így a 2004-es Európai Unió csatlakozáskor, már jóval kedvezőbb értéket (6.1 %) mutatott a magyar munkanélküliségi ráta. Míg a szomszédos országok közül, például Szlovákia esetében még ezen időszakban is 14-16 %-on volt e mutató értéke.

Ha megnézzük az évenkénti változásokat e mutató tekintetében, akkor elmondható, hogy a sikeres beavatkozásoknak köszönhetően évente átlagosan 0,5-1%-al csökkent e mutató értéke a vizsgált időszakban (2. ábra).

2. Ábra: Munkanélküliségi ráta értékének az előző évhez viszonyított változása, százalékban

2. Figure: Changing of the unemployment rates compared to the previous year, percentage



Forrás: Saját szerkesztés a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján, 2018

A munkanélküliség hirtelen növekedésének hátterében a kedvezőtlen gazdasági átalakulás állt. A szervezeteknél elsősorban a „kapun belüli munkanélkülieket” sújtotta leginkább az elbocsájtás, ebbe a kategóriába tartoztak a hátrányos helyzetűek, valamint a szakképzetlen munkaerő. A rendszerváltás a legkedvezőtlenebbül a mezőgazdasági és az építő ipari szektorokban ment végbe, így e szektorok esetében bocsájtották el a legtöbb alkalmazottat. További indítékként tekinthető az 1992-es évben bevezetett munkanélküli ellátás is, mert jelentősen hozzájárult a munkanélküliség nagyobbodásához, azáltal, hogy 1,5 éven keresztül folyósítottak járulékokat a regisztrált munkanélkülieknek, így sokakat ez munkaerő piaci passzivitásra készítetett.²⁰

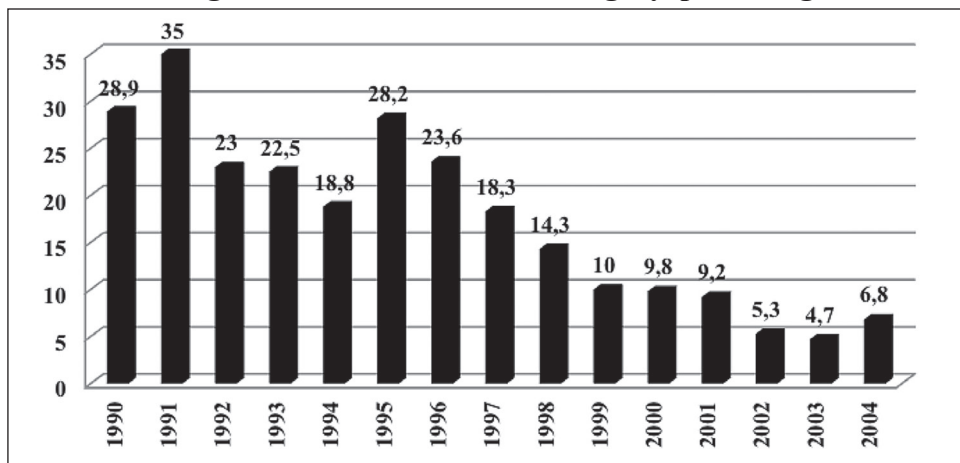
1994-től megfordult a trend, mivel folyamatosan mérséklődött a munkanélküliség. Ennek hátterében a gazdaság lassú növekedése húzódott meg, illetve 1998-tól a foglalkoztatottság folyamatos bővülése állt.²¹

A 3. ábra adatai szerint, Magyarországon már a 1989-es rendszerváltást követő éven magas volt az infláció mértéke, amely 1991-ben érte el a csúcspontját 35%-os értékkel, 1992-től 1994-ig csökkenő tendenciát mutatott, majd 1995-ben ismételten emelkedett közel 10%-al. Az 1995-ös hirtelen emelkedés után, folyamatosan enyhült az infláció mértéke 1999-es évig átlagosan évente 4%-al csökkent, míg el nem érte a 10%-os értéket. A vizs-

gált időszak alatt 2003-ban mérték a legalacsonyabb inflációt Magyarországon, amelynek értéke 4,7% volt.

3. Ábra: Infláció alakulása Magyarországon, százalékban

3. Figure: Inflation trends in Hungary, percentage



Forrás: Saját szerkesztés a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján, 2018

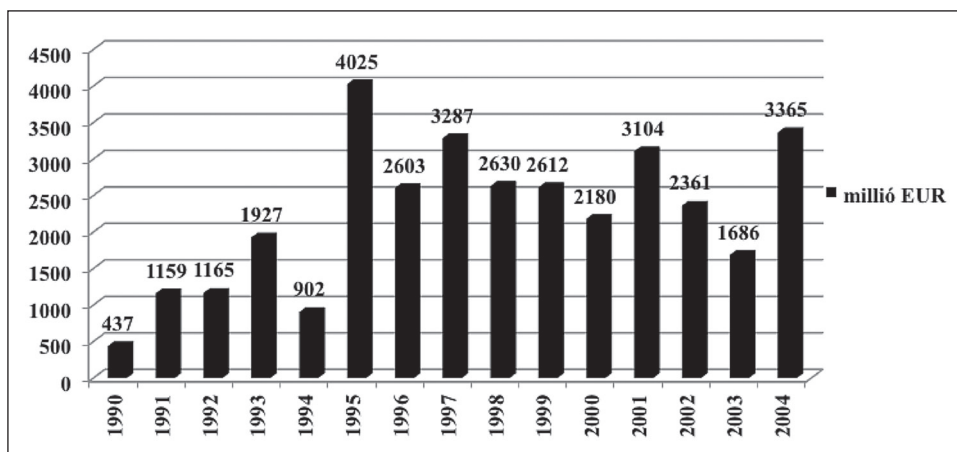
Magyarországon, már az 1980-as évektől kezdődően jelen volt az infláció a gazdaságban. A rendszerváltást követően nem szűntek meg a korábbi évek kedvezőtlen gazdasági hatásai, melynek következtében 1990-ben magas inflációval kezdte meg a rendszerváltást Magyarország, amely 1991-ben csúcsosodott ki. A kicsúcsosodás háttérében az árak piaci alkalmazkodása állt, mivel megnyílt a belső piac, így a vállalatoknak egy sokkal nagyobb versenyben kellett megállniuk a helyük, amelyet csak jelentős árnövekedéssel tudtak megoldani. Továbbá az addigi ingyenes szolgáltatásokért is már fizetniük kellett az igénybevevőknek. Az 1994-es években végbemenő csökkenés háttérében az állt, hogy a monetáris politikában célul tűzték ki a stabilizációt és az infláció megfékezést, a GDP pedig növekedésnek indult. Az állam befagyasztotta az energia és közszolgálati árakat, mely tovább javított az infláció kedvezőtlen mértékén. Az 1995-ös év azonban a Bokros-csomag következtében ismét magasabb inflációt eredményezett. A csomag magába foglalta az adóemeléseket, állami támogatások és transferek csökkentését, és az energiaárak növelését. A következő időszak mérséklődésében fontos szerepet játszott az, hogy a legfontosabb külkereskedelmi

partnereknél is mérséklődött az infláció, illetve a világpiaci nyersanyag, energia és élelmiszer árak is csökkentek.²²

Az UNCTADSTAT adatai szerint Magyarországra a vizsgált időszakban átlagosan nézve évi 2 milliárd eurónak megfelelő külföldi működő tőke áramlott be. A külföldi tőke beáramlását 2 szakaszra lehet osztani. Az első időszokról, mely 1994-ig terjedt átlagosan elmondható, hogy a visegrádi országok közül Magyarországra áramlott be legkorábban és legdinamikusabban a külföldi tőke. Ebben nagy szerepet játszottak a privatizációs feltételek gyors kialakítása, az alacsony munkabér, a munkaerő szakképzettsége, valamint a viszonylagos nyugodt politikai környezet.²³ A 4. ábra adatai alapján kijelenthető, hogy a második időszakban, mely 1995-től 2004-ig tartott, 1995-ben érte el a csúcspontját a Magyarországra beáramló működő tőke, ez évben 4 milliárd euró összegben történt befektetés az országba, elsősorban az energiaszektor értékesítése következtében. 1998-ra csökkent a privatizáció mértéke, és így csökkent az ebből befolyó külföldi működő tőke értéke is, viszont az addig másodlagos szereppel bíró zöldmezős beruházások értéke nőtt.²⁴

4. Ábra: Közvetlen külföldi tőkebeáramlás Magyarországra, millió euró

4. Figure: Foreign direct investments in Hungary, mil EUR

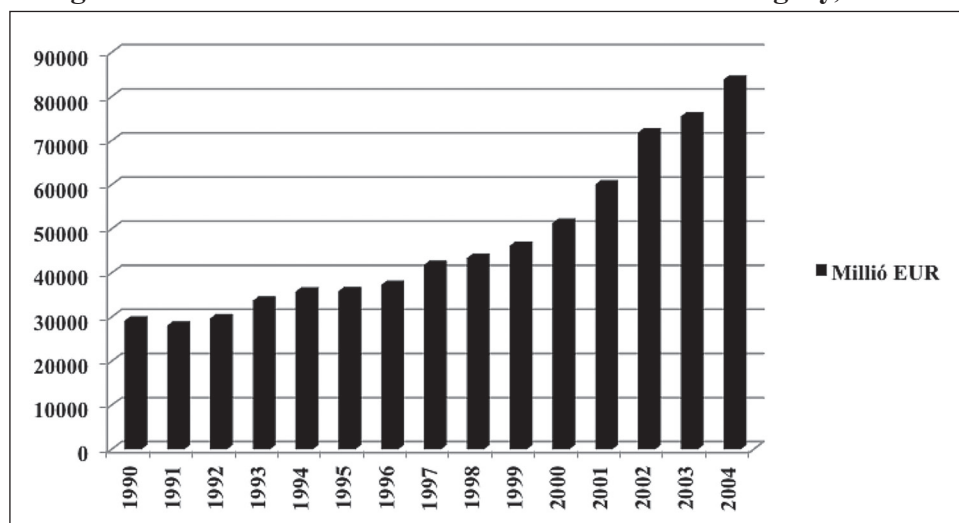


Forrás: Saját szerkesztés az UNCTADSTAT adatai alapján, 2018

A Magyarország GDP-jének alakulását ábrázoló 5. ábra szerint a vizsgált időszak alatt átlagosan 8,01%-os növekedés figyelhető meg, mely az EU csatlakozási évén tetőzik, 83 834 millió euró értékű GDP-vel. Az adott időszak alatt megfigyelhetőek az egyes évek között kisebb-nagyobb ingadozások, mely elemzésére a következőkben részletesebben kitérünk. 1991-es közel 4%-os visszaesés oka, hogy a bruttó felhalmozás 21,10% pontot visszaesett az 1990-es évhez viszonyítva, illetve a nettó export negatív értékű volt. A rákövetkező két évben viszont növekedésnek indult a GDP, mely 1993-ban csaknem 14%-os növekedést produkált. Igaz a nettó export közel mínusz 2,5 milliárdos értékűre nőtt, míg a fogyasztás 19,18%-ot a bruttó felhalmozás pedig 41,11%-ot növekedett. 1994-ben a növekedés a felére esett vissza, mivel a fogyasztás csaknem stagnált az előző évhez viszonyítva, és csak 1,37%-ot növekedett a GDP. 1995-ben ugyancsak stagnálást lehet megfigyelni a magyar GDP-nél. A stagnáláshoz hozzájárult a fogyasztás 8%-os visszaesése. 1997-re ismét nőtt a magyar GDP, mintegy 12,39%-ot. A növekedést a fogyasztás 9,5%-os és a felhalmozás 19%-os növekedése generálta, illetve a nettó export hosszú idő után ismét pozitív előjelet vett fel.

5. Ábra: Bruttó hazai termék (GDP) alakulása Magyarországon, millió euró

5. Figure: Trends of the Gross Domestic Product in Hungary, mil EUR



Forrás: Saját szerkesztés a Központi Statisztikai Hivatal és az UNCTADSTAT adatai alapján, 2018

A következő években mérséklődött a növekedés, mivel a fogyasztás csak 3,5%-ot növekedett és a nettó export ismét negatív előjelű volt. Ezek utáni 1998-tól 2002-ig terjedő időszakban folyamatos növekedést lehet megfigyelni, ugyanis a fogyasztás átlagosan 15%-ot, a bruttó felhalmozás pedig 10,5%-ot növekedett évente, melyeknek köszönhetően közel 20%-os volt a GDP növekedése az előző évekhez viszonyítva. Az EU csatlakozás előtti 2003-as, éven a GDP 5% pontot növekedett az előző évhez viszonyítva, mivel fogyasztásnövekedés lejjebb csúszott és a felhalmozás stagnált az előző évhez viszonyítva, ezen felül a nettó export köze mínusz 3 milliárdos értéket mutatott. Végül az EU csatlakozási évet 11%-os növekedéssel zárta a magyarországi GDP, melyben elsősorban a bruttó felhalmozás kimagasló 21%-os növekedése játszott közre.²⁵

6. Következtetések

A tanulmányunkban szekunder adatok feldolgozásával szemléltettük, hogyan alakult Magyarország esetében a négy kiválasztott (munkanélküliségi ráta, infláció, külföldi működő tőke, GDP) makrogazdasági mutató a rendszerváltozást követő 15 éves időszakban.

A kutatásunk alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a 89-es év reformprogramjának beindítása után mutatkozott meg a valódi kép a munkanélküliségről, amely addig rejtve volt jelen a rendszerben. Magyarországon a kezdeti években kiemelkedően magas volt a munkanélküliségi ráta, mivel a rendszerváltás során jelentős átalakulás érte a legnagyobb foglalkoztatókat, így a mezőgazdaságot és az építő ipart is. Ugyanakkor sikernek könyvelhető el, hogy Magyarország a 2004-es évre alacsony szintre (6.1%) tudta levinni a munkanélküliségi rátát, mellyel sok szomszédos országot megelőzött akkoriban. A munkanélküliség után az infláció alakulását vizsgáltuk meg. Magyarország már a kezdeti években magas inflációs rátával rendelkezett. Ezt elsősorban az állami támogatások csökkentése és az adóreformok, valamint a központilag szabályozott árak felszabadítása váltotta ki. A 90-es évek végére jellemző volt, hogy a világpiaci árak alakulása befolyásolta az inflációt. A kutatásunkból kiderült, hogy a külföldi működő tőkebeáramlások fő húzóereje a privatizáció, illetve a zöldmezős beruházások voltak. Megfigyelhető volt, hogy a 90-es évek elején Magyarországra áramlott be a régióban a legtöbb külföldi működő tőke a korábban végbe ment reformoknak köszönhetően. Magyarország GDP-je átlagosan 8,01% pontot növekedett évente.

A tanulmányunk gazdaságtörténeti jellegű volt, mely Magyarország rendszerváltás utáni gazdaságpolitikájának egy szeletét vizsgálta. A tanulmányunkkal a fő célunk az volt, hogy a négy makrogazdasági mutatónak bemutatása, elemzése révén átfogó képet adjunk arról, hogy Magyarország, hogy jött ki gazdaságilag a rendszerváltásból, és hogy várta az Európai Unió csatlakozást e téren. Véleményünk szerint a tanulmányunk további gazdaságtörténeti kutatások alapjául szolgálhat, valamint hasznos információkat hordozhat a témában jobban elmélyedni kívánóknak.

JEGYZETEK / NOTES

1. Kornai János (2012): A szocialista rendszer. Kalligram. Bratislava.
2. Kornai János (2011): Gondolatok a kapitalizmusról. Akadémiai Kiadó. Budapest.
3. László Csaba (2005): The New Economy of Emerging Europe. Akadémiai Kiadó. Budapest.
4. Laar Mart (2001): Back to the Future: 10 years of Freedom in Central Europe. Central European University Press. Budapest.
5. Kornai János (2013): Központosítás és piaci reform. Kalligram. Bratislava.
6. Ágh Attila (2004): Magyar hozomány. BM Kiadó. Budapest.
7. Kornai János (2013): Központosítás és piaci reform. Kalligram. Bratislava.
8. Részletesen lásd Gulyás László (2008/a): A magyar gazdaság története a rendszerváltástól napjainkig. In. Gulyás László szerk.(2005): A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi-tervig. JATE Press-Szegedi Egyetemi Kiadó. 175-188. old.
9. Ennek beindulásáról lásd Gulyás László (2010): A magyarországi privatizáció első szakasza: A spontán privatizáció 1988-1990. Heller Farkas Füzetek. VIII. évfolyam 2010. 17-23. old.
10. Frydman Roman (1996): Corporate Governance in central Europe and Russia. Central European University Press. Budapest.
11. Blejer I. Mario I. –Coricelli Fabrizio (1997): 3 ország, 3 történet, 3 szereplő. Széphalom Könyvműhely. Budapest.
12. Sárközy Tamás (2005): A rendszerváltás gazdasági joga. MTA. Budapest.
13. Kornai János (2014): A puha költségvetési korlát. Kalligram. Bratislava.
14. Magyarországon kibontakozó munkanélküliségről lásd Gulyás László (2008/b): Munkanélküliség és regionalitás Magyarországon 1990-2005. Kitekintés. XIII. évfolyam/14. szám. Békéscsaba. 144-150. old. illetve

- Gulyás László (2008/c): Regional disparities of Hungarian labour market 1990-2005. *Forum Geografic. Anul 7. Nr 1/2008.* Editura Universitaria Craiova. Craiova. 128-135. old. Továbbá Gulyás László (2013): A magyar munkaerőpiac területi különbségei, avagy a győztes és vesztes megyék 1990-2008. In: Kókai Sándor szerk. (2013): *Tiszteletkötet Dr. Dobány Zoltán főiskolai docens 60.születésnapjára.* Nyíregyházi Főiskola. Nyíregyháza. 133-143. old.
15. Sárközy Tamás (2005): *A rendszerváltás gazdasági joga.* MTA. Budapest.
 16. Frydman Roman – Rapaczynski Andrzej (1994): *Privatization in Eastern Europe: is the state withering away?.* Central European University Press. Budapest.
 17. Kornai János (2014): *A puha költségvetési korlát.* Kalligram. Bratislava.
 18. Lieberman W. Ira (1995): *Mass Privatization in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union.* The World Bank. Washington.
 19. Blejer I. Mario – Coricelli Fabrizio (1997): *3 ország, 3 történet, 3 szereplő.* Széphalom Könyvműhely. Budapest.
 20. Ágh Attila (2004): *Magyar hozomány.* BM Kiadó. Budapest.
 21. MAGYAR NEMZETI BANK. Éves jelentés 1998. Budapest : Magyar Nemzeti Bank, 1999. 306 o. ISSN 1216-6197. Forrás <<https://www.mnb.hu/static/doc/Eves-jelentes-1998.pdf>>.
 22. Ágh Attila (2004): *Magyar hozomány.* BM Kiadó. Budapest.
 23. MAGYAR NEMZETI BANK. Közvetlen tőkebefektetés statisztika Magyarország 1995-2005. Budapest: Magyar Nemzeti Bank, 2007. 111 o. ISBN 978-963-9383-82-1. Forrás<<https://www.mnb.hu/letoltes/mukt-hu.pdf>>.
 24. UNCTADSTAT.org. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual, 1970-2016. Forrás <<http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=96740>>.
 25. UNCTADSTAT. Gross domestic product: GDP by type of expenditure. 1970-2015. Forrás <<http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=95>>.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

Könyvek és monográfiák

- Ágh Attila (2004): Magyar hozomány. BM Kiadó. Budapest.
- Blejer I. Mario–Coricelli Fabrizio (1997): 3 ország, 3 történet, 3 szereplő. Széchalom Könyvműhely. Budapest.
- Gulyás László (2008/a): A magyar gazdaság története a rendszerváltástól napjainkig. In: Gulyás László szerk.(2005): A modern magyar gazdaság története. Széchenyitől a Széchenyi-tervig. JATE Press-Szegedi Egyetemi Kiadó. 175-188. old.
- Gulyás László (2008/b): Munkanélküliség és regionalitás Magyarországon 1990-2005.
- Kitekintés. XIII. évfolyam/14. szám. Békéscsaba. 144-150. old.
- Gulyás László (2008/c): Regional disparities of Hungarian labour market 1990-2005.
- Forum Geografic. Anul 7. Nr 1/2008. Editura Universitaria Craiova. Craiova. 128-135. old.
- Gulyás László (2010): A magyarországi privatizáció első szakasza: A spontán privatizáció 1988-1990. Heller Farkas Füzetek. VIII. évfolyam 2010. 17-23. old.
- Gulyás László (2013): A magyar munkaerőpiac területi különbségei, avagy a győztes és vesztes megyék 1990-2008. In: Kókai Sándor szerk. (2013): Tiszteletkötet Dr. Dobány Zoltán főiskolai docens 60.születésnapjára. Nyíregyházi Főiskola. Nyíregyháza. 133-143. old.
- Kornai János (2011): Gondolatok a kapitalizmusról. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kornai János (2012): A szocialista rendszer. Kalligram. Bratislava.
- Kornai János (2013): Központosítás és piaci reform. Kalligram. Bratislava
- Kornai János (2014): A puha költségvetési korlát. Kalligram. Bratislava.
- László Csaba (2005): The New Economy of Emerging Europe. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Lieberman W. Ira (1995): Mass Privatization in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union. The World Bank. Washington.
- Laar Mart (2001): Back to the Future: 10 years of Freedom in Central Europe. Central European University Press. Budapest.
- Frydman Roman –Rapaczynski Andrzej (1994): Privatization in Eastern Europe: is the state withering away?. Central European University Press. Budapest.
- Frydman Roman (1996): Corporate Governance in central Europe and Russia. Central European University Press. Budapest.
- Sárközy Tamás (2005): A rendszerváltás gazdasági joga. MTA. Budapest.

Elektronikus dokumentumok

MAGYAR NEMZETI BANK. Éves jelentés 1998. Budapest: Magyar Nemzeti Bank, 1999. 306 o. ISSN 1216-6197. Forrás<<https://www.mnb.hu/static/doc/Eves-jelentes-1998.pdf>>.

MAGYAR NEMZETI BANK. Közvetlen tőkebefektetés statisztika Magyarország 1995-2005. Budapest: Magyar Nemzeti Bank, 2007. 111 o. ISBN 978-963-9383-82-1. Forrás <<https://www.mnb.hu/letoltes/mukt-hu.pdf>>.

UNCTADSTAT.org. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual, 1970-2016. Forrás <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=96740>>.

UNCTADSTAT. Gross domestic product: GDP by type of expenditure. 1970-2015. Forrás <<http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=95>>.